

University of Groningen

Portret, Zwart op wit, meertalige jongeren in Zuid Afrika

Hermans, Anne-Mette

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

2011

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Hermans, A-M. (2011). *Portret, Zwart op wit, meertalige jongeren in Zuid Afrika*. s.n.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Zwart op Wit

De houding van drie Zuid-Afrikaanse jongeren ten opzichte van hun meertaligheid

Naam:	Anne-Mette Hermans
Cursus:	Toegepaste Taalwetenschap
Docent:	Dr. H.I. Hacquebord

Zwart op Wit

De houding van drie Zuid-Afrikaanse jongeren ten opzichte van hun meertaligheid

Door Anne-Mette Hermans

24-01-2011

De houding tegenover meertaligheid op dit moment lijkt een paradox. Aan de ene kant wordt meertaligheid verheerlijkt en worden steeds meer onwillige pubers naar het tweetalig onderwijs gesleept. Aan de andere kant gaan er steeds meer stemmen op die zeggen dat allochtonen vrijwel direct Nederlands moeten leren en bovendien hun moedertaal moeten afzweren. Het afscheid nemen van de moedertaal zou niet alleen het integratieproces versnellen, maar het zou ook de Nederlandse taalverwerving van de kinderen ten goede komen.

Het protectionistische gedrag van de Nederlanders ten opzichte van eigen taal en meertaligheid, met als enige zwakke plek het Engels, wordt in de rest van de wereld niet gedeeld. Waar Nederlanders zich nog afvragen of het nu wel of niet goed is kinderen tweetalig op te voeden, is dat elders al gewoon: naar schatting tussen de 60 en 80 procent van de wereldbevolking is twee- of meertalig. Zo kent Zuid-Afrika zelfs elf verschillende talen die officieel in de grondwet zijn vastgelegd (Erasmus 2003).

Door te luisteren naar drie jongeren, met verschillende achtergronden, die opgegroeid zijn in Zuid-Afrika, hoop ik te ontdekken hoe men daar zelf tegenover meertaligheid staat.

De wedloop om Afrika

De politieke situatie in Zuid-Afrika is nog altijd zeer ingewikkeld. Vanaf 1948 tot 1994 domineerde de Apartheid het leven in Zuid-Afrika. In deze jaren werden alleen het Engels en Afrikaans als officiële talen erkend: alle andere talen die werden gesproken werden afgedaan als onbelangrijke minderheidstalen (Broeder, Extra en Maartens 2004).

In het jaar 1996 kwam er echter een nieuwe grondwet waarin de elf grootste talen van Zuid-Afrika erkend werden als officiële talen van het land. Uit een verlangen af te rekenen met het eerdere discriminerende regime, probeerde de nieuwe grondwet de nieuw erkende minderheidstalen een hogere status te geven. Deze talen moesten vaker in formelere contexten gebruikt worden en in alle officiële talen moet onderwijs worden aangeboden. Al op de basisschool krijgen de kinderen les in twee verschillende talen. Welke talen dat zijn, hangt af van de betreffende school en in welk taalgebied men zich bevindt. Aan het einde van de schoolperiode wordt verwacht dat de leerlingen volledig tweetalig zijn.

Helaas lijken de regeringsplannen nog niet het beoogde verbroederende en neutraliserende effect te hebben. Uit één van de interviews in dit artikel blijkt dat in het dagelijkse leven, waarin taal een grote rol speelt, de striemen van het verleden nog altijd voelbaar zijn.

Vereist: meertaligheid

Aza Lawrence, Monika Seyer en Nolan Rumble zijn alle drie opgegroeid in Zuid-Afrika; een land waar meertaligheid vastgelegd is in de constitutie. Aza studeert op het moment de internationale variant van de studie psychologie aan de Rijksuniversiteit Groningen en spreekt vloeiend Xhosa, Engels en Afrikaans. Monika studeert sinds een half jaar eveneens psychologie in Groningen en beheerst het Duits, Engels en Afrikaans. Nolan, die altijd in Zuid-Afrika heeft gewoond, is opgegroeid met zowel het Engels als het Afrikaans.

Niet alle taalkundigen zullen deze drie geïnterviewden meertalig noemen, aangezien zij niet allemaal alle betreffende talen goed kunnen schrijven en lezen. Wanneer we de veelgebruikte definitie van meertaligheid aanhouden; iemand is “meertalig” wanneer hij of zij meer dan een taal volledig spreekt en begrijpt (Nortier 2009 en Hoffmann & Ytsma 2004), hebben we hier wel degelijk te maken met drie meertaligen.

De omgeving als leraar

Opmerkelijk aan de verhalen van Aza, Monika en Nolan is dat zij de meertaligheid niet van huis uit hebben meegekregen. Hun ouders hebben dus niet de veelgebruikte één-ouder-één-taal-strategie toegepast, maar de jongeren zijn op een andere wijze meertalig geworden.

Monika's ouders zijn als jong stel naar Afrika geëmigreerd vanuit Duitsland om hun dromen na te jagen, een uniek leven op te bouwen en de grijsheid van hun moederland te ontvluchten. Na een paar jaren te hebben besteed aan het verwezenlijken van hun droom werd Monika geboren. In die tijd sprak alleen haar vader een beetje Engels en werd er dus besloten

Monika puur Duitstalig op te voeden. Volgens de literatuur was dit een verstandige keuze, want het is belangrijk dat, wanneer een kind meertalig opgevoed wordt, de ouders de aan te leren talen volledig beheersen (Nortier 2009).

Toch was het noodzakelijk voor Monika andere talen te verwerven naast het Duits om in staat te zijn te communiceren in Zuid-Afrika. Als verklaring voor haar meertaligheid wijst Monika dankbaar naar haar omgeving: tijdens het buitenspelen in de buurt leerde Monika al jong Afrikaans. Later op de crèche, kwam daar ook Engels bij.

Ook Aza heeft niet alle talen die zij spreekt van huis uit meegekregen. Thuis werd tegen Aza door haar biologische vader en moeder Xhosa gesproken waardoor zij deze taal verwierf. Helaas stierf Aza's vader heel jong. Na enkele jaren trouwde Aza's moeder opnieuw, ditmaal met een man die alleen Engels sprak. Daardoor veranderde de thuistaal van Xhosa naar het Engels. Het Afrikaans leerde Aza op de Afrikaanstalige basisschool, waar haar ouders voor kozen.

Aza Lawrence met haar top-3 van talen: op nummer een staat het Engels, op twee het Afrikaans en op drie staat haar moedertaal, het Xhosa

Nolan's ouders, ten slotte, zijn beiden het Afrikaans en het Engels

machting. Toch kozen zij ervoor Nolan alleen in het Engels op te voeden. Ze gingen ervan uit dat hij het Afrikaans wel op school zou verwerven.

School niet alleen voor rekenen en begrijpend lezen

Uit de taalgeschiedenissen van Aza, Nolan en Monika komt duidelijk naar voren dat de school een belangrijke rol speelt in de meertaligheid van de Zuid-Afrikaanse kinderen.

Wanneer een kind naar de basisschool gaat, staan de ouders voor een lastige keuze. In alle officiële talen wordt onderwijs aangeboden, de keuze voor een basisschool betekent dus ook de keuze voor de talige toekomst van het kind. Een Afrikaanstalige basisschool maakt dat het kind zal opgroeien als spreker van, eventueel onder andere, het Afrikaans. Terwijl een Xhosa-basisschool de leerlingen vooral het Xhosa mee zal geven.

Zuid-Afrikaanse ouders kiezen vaak een school kiezen waarvan de spreektaal verschilt van de thuistaal. Daardoor zijn veel kinderen aan het einde van de basisschool tweetalig. Het selecteren van een middelbare school geeft de mogelijkheid om het kind nog een extra taal te leren.

De talen als gatenkazen?

Over het algemeen blijkt dat wanneer mensen meerdere talen spreken, er gemakkelijk “interferentie” optreedt. Hiermee wordt bedoeld dat men regels en woorden van de ene taal toepast op een andere taal (Richards 1971). Zo spreken Nederlanders bijvoorbeeld steeds vaker van “de meest populaire danser” of “de meest interessante lessen”, waarbij de constructie ‘meest + bijvoeglijk naamwoord’ aan het Engels is ontleend. Ook kan interferentie optreden wanneer een spreker niet snel

genoeg op het woord kan komen in de taal die op het moment gesproken wordt: ongemerkt wordt dan uit het lexicon van een andere taal het beoogde woord gehaald en ingevoegd in de zin.

Voorals Aza en Monika gaven toe nogal eens de gaten in de ene taal te vullen met woorden en/of grammaticale constructies uit een van hun andere talen. Met name toen Monika jong was en op de basisschool in aanraking kwam met het Engels, terwijl er tijdens het buitenspelen Afrikaans werd gesproken, kwam dit vaak voor. Ze kwam dan enthousiast het huis binnenstormen en begon in het “Gerena” (“a mix of German, English and Afrikaans”) een verhaal tegen haar ouders te vertellen. Geholpen door het feit dat de drie talen gescheiden werden aangeboden in andere omgevingen, kon Monika later al snel de talen makkelijker uit elkaar houden. Daardoor raakte het “Gerena” langzamerhand op de achtergrond. Toch komt het nog steeds wel voor dat Monika meerdere talen tegelijk spreekt. Voorals bij mensen die twee of drie van de talen verstaan die Monika spreekt, komt het “Gerena” weleens bovendien.

Ook bij Aza’s familie komt het geregeld voor dat de verschillende talen in elkaar verstrengeld raken. Ondanks het feit dat het Xhosa totaal niet lijkt op het Afrikaans of het Engels, worden woorden of klanken uit die taal frequent aan de andere talen toegevoegd. Bij Aza hebben ze zelfs een term in het leven geroepen voor dit verschijnsel; wanneer een familielid weer eens het Xhosa toepast op een andere taal wordt er gesproken van “xhosalizing”.

Toen Aza afgelopen zomer voor het eerst sinds een jaar naar huis ging, merkte zij duidelijk dat haar Xhosa en Afrikaans wat waren weggezakt. Ze had in Nederland immers alleen maar Engelssprekende contacten, op haar landgenote Monika na. Af en toe moest

Aza zelfs vragen aan haar vrienden en familie of zij over konden gaan op het Engels omdat de conversatie dan toch soepeler liep. Na een paar dagen wennen echter, waren de andere talen weer volledig geactiveerd en kon Aza, zij het ietwat houteriger dan vroeger, weer gewoon van de ene taal naar de andere taal springen.

Taal als spiegel van de ziel

Of men nu het woord “aimer”, “love” of “הבהא” gebruikt om het gevoel van vlinders in de buik te beschrijven, feit is dat mensen door taal, ongeacht welke, uiting kunnen geven aan wat hen bezighoudt en beweegt. Een taal is echter niet alleen een middel dat in dienst staat van onze drang tot communiceren, maar ook geeft zij vorm aan de wereld om de mens heen.

Aza, Monika en Nolan geven alle drie aan dat zij het spreken van meerdere talen als een voordeel zien wanneer het gaat om communicatie. Als men verschillende talen spreekt, kan men natuurlijk met meer verschillende mensen communiceren. Vooral Monika heeft een voordeel dat zij Duits spreekt nu zij in de stad Groningen studeert, waar immers veel Duitse studenten wonen. Waar Nolan en Monika het alleen hebben over de communicatievoordelen van meertalig zijn, gaat Aza nog een stapje verder. Naast de duidelijke communicatievoorsprong wijst zij ook op een ander voordeel: de “cultuurvoorsprong”. Aza meent dat meertaligen ook op het gebied van cultuur een voordeel hebben ten opzichte van eentaligen. Ze vindt dat door het leren en gebruiken van meerdere talen een kind zich ervan bewust wordt dat er meerdere perspectieven op de wereld bestaan en dat deze allemaal gelijkwaardig zijn. Aza is bang dat iemand al snel vervalt in etnocentrisme wanneer hij of zij eentalig is opgevoed.

Monika Seyer met haar top-3 van talen: op nummer een staat het Engels, op twee het Duits en op de laatste plaats het Afrikaans

Zwart op Wit

Uit bovenstaande kwam al naar voren dat er een verschil bestaat tussen hoe Monika, een blanke Zuid-Afrikaanse en Aza, een zwarte Zuid-Afrikaanse, hun meertaligheid beschouwen wanneer het gaat om de voordelen ervan. De interviews maken duidelijk dat de geschiedenis van apartheid ook zijn stempel heeft gedrukt op taal en cultuur. Het lijkt alsof zwart en blank zeer verschillend kijken naar de meertaligheid in Zuid-Afrika. De interviewvragen waren opzettelijk zeer open geformuleerd, zodat er veel ruimte was voor persoonlijke verhalen en ervaringen.¹

Het belangrijkste verschil tussen Aza en Monika lijkt te maken te hebben met de Zuid-Afrikaanse geschiedenis. De ouders van Aza zijn opgegroeid ten tijde van het Apartheidsregime en dragen nog

¹ Aangezien het interview met Nolan plaatsvond over de e-mail kan er helaas weinig gezegd worden over zijn attitude ten opzichte van meertaligheid in Zuid-Afrika in het algemeen.

steeds de littekens daarvan. Zo studeert Aza's moeder bijvoorbeeld nu pas, omdat ze voorheen niet aangenomen werd bij universiteiten: studeren was een blank privilege. Aza is zich zeer bewust van cultuur en de bijbehorende raciale geschiedenis en komt hier steeds op terug wanneer zij spreekt over haar meertaligheid. Ze benadrukt vooral de verschillende houding tussen de blanke en de zwarte bevolking ten opzichte van hun cultuur. Menigmaal kaart Aza aan dat de blanken geen cultuur lijken te hebben, omdat zij deze nooit publiekelijk laten zien uit angst om als racistisch bestempeld te worden. Dit is in tegenstelling tot de zwarte volkeren die met trots vasthouden aan bepaalde rituelen en tradities die nog altijd in het openbaar worden uitgevoerd.

Toch wordt niet helemaal duidelijk of de trots op de eigen cultuur erg standvastig is. Zo zegt Aza dat de zwarte talen meestal wel als moedertaal worden aangeleerd, maar dat het Engels en Afrikaans worden beschouwd als belangrijker. Deze talen worden nog altijd geassocieerd met hogere posities in de samenleving. Dit is best merkwaardig, aangezien Monika juist van mening is dat het leren van een zwarte taal op het moment van cruciaal belang is om hogerop te komen in de Zuid-Afrikaanse samenleving.

Of Monika gelijk heeft of niet wat betreft de toekomst van Zuid-Afrika, zolang de zwarte bevolking het gevoel heeft dat het leren van het Afrikaans of Engels de enige manier vormt om door de blanke barrière heen te breken, zal er weinig veranderen in de taalattitude en dus ook in de taalsituatie.

Aza geeft zelf te kennen dat zij op een gegeven moment bang was haar moedertaal te verliezen, omdat zij zo opging in het leren van het Afrikaans. Toen zij als vijfjarige naar een Afrikaanstalige school ging, wilde Aza er zo graag bijhoren dat zij bijna uitsluitend Afrikaans sprak. Als gevolg van deze enorme motivatie leerde zij de taal heel

snel, maar verwaarloosde haar Xhosa. Op een gegeven moment kreeg ze zelfs van haar Xhosa-talige vriendengroep te horen dat het leek alsof zij de taal niet meer meester was. Aza wilde gewoonweg heel graag het enige zwarte meisje van het hockeyteam zijn, dat vloeiend in het Afrikaans mee zou kunnen praten. Ze dacht destijds niet dat het mogelijk zou zijn om het Xhosa te behouden en tegelijkertijd geaccepteerd te worden door haar schoolvriendinnen die Afrikaans praatten.

Toen ik vroeg of Monika, Aza en Nolan hun kinderen later zelf ook meertalig willen opvoeden werd het contrast tussen de blanke en zwarte interpretatie van meertaligheid weer zeer duidelijk. Terwijl Monika en Nolan bevestigend antwoordden met als argument dat meertaligheid heel goed zal zijn voor de kansen die hun kinderen dan zullen krijgen, benadrukte Aza dat dit niet het enige voordeel is. Voor Aza is het vooral van belang dat haar kinderen in een multi-raciale omgeving opgroeien zoals zij die zelf ook heeft ervaren. De meertaligheid beschouwt Aza meer als een gunstige bijkomstigheid van een dergelijke thuis-situatie.

Talen-top-3

Op basis van de vraag in welke talen Aza, Nolan en Monika het liefst en het vaakst spreken, lezen, schrijven, en vloeken stelden zij een "talen-top-3" (of, in Nolans geval, "talen-top-2") samen.

De keuze om te vragen naar voorkeuren voor spreken, lezen en schrijven zal duidelijk zijn. Waarom de categorie vloeken erin is opgenomen vergt wellicht een nadere toelichting. Kijken naar het vloekgedrag kan duidelijk maken welke taal voor meertaligen de voornaamste is. Er wordt namelijk beweerd dat mensen over het algemeen liever vloeken in hun tweede (of derde) taal dan in hun moedertaal, omdat het minder emotioneel

confronterend zou zijn (Harris, Ayçiçeği, & Gleason, 2003 en Walters 2005).

De hypothese dat meertaligen liever niet in hun eerste taal vloeken wordt weerproken door Nolan. Hij leest, schrijft, spreekt *en* vloekt uitsluitend in zijn moedertaal, het Engels. Voor Monika en Aza geldt echter wel dat zij verkiezen te vloeken in een andere taal dan hun moedertaal. Zij schelden beiden liever in het Engels dan in het Xhosa of in het Duits. Monika verklaarde, in overeenstemming met de theorie, dat ze liever niet vloekt in het Duits omdat dat negatievere connotaties heeft en al veel te snel emotioneel wordt.

Opvallend is dat Aza en Monika voor een taal kiezen waarin ze het liefst spreken, lezen en schrijven die niet hun moedertaal is. De taal die ze als eerste verwierven. Uit de top-3 die Monika en Aza hebben samengesteld (zie de foto's in dit artikel) blijkt dat hoewel het Xhosa en het Duits hun moedertalen zijn, Engels op dit moment hun voorkeurstaal is.

dat de kinderen meer dan een taal verwerven.

Conclusie

Uit de interviews met Aza, Nolan en Monika kwam duidelijk naar voren dat de taalsituatie in Zuid-Afrika zeer gecompliceerd is. De poging om het verleden waarin “blanke” talen meer status hadden zoveel mogelijk te neutraliseren, lijkt tot op de dag van vandaag nog niet veel effect te hebben. Zo heeft het raciale verleden in Aza's familie nog een sterke invloed op de houding ten opzichte van meertaligheid. Wat echter wel opgemerkt moet worden is dat dit artikel slechts berust op drie interviews en ik dus eigenlijk niet in staat ben generalisaties te maken.

Ook opvallend aan de meertaligheid in Zuid-Afrika is dat deze over het algemeen niet door de ouders aan de kinderen is meegegeven. De Zuid-Afrikaanse scholen, gecombineerd met buitenschoolse interactie, zorgen ervoor

